

Een landschappelijk fraaie passage is dit paluduct. Het is onderdeel van de Centrale As in Friesland. Een 'paluduct' is een moeras-strook die bovenlangs een weg wordt geleid. Foto M. van Kammen / www.momentsofnature.nl

LOKALE HELDEN HELPEN VERKEERSKNELPUNTEN OP TE LOSSEN

Aandacht voor veilige otterpassages

TEKST PASCALLE DEKKER EN DAAN BOS

Er worden jaarlijks onacceptabel veel otters in het verkeer doodgereden. Dat hoeft niet als er veilige ecologische verbindingen komen en deze worden onderhouden.

Het goede nieuws is dat het otterleefgebied zich steeds verder uitbreidt. Daarmee komen er ook steeds weer nieuwe verkeersknelpunten bij. Het bewustzijn van dit probleem groeit bij wegbeheerders, maar hoe kunnen otterbeschermers hen helpen om dergelijke knelpunten aan te pakken? Het gaat om aandacht, blijven benadrukken dat het écht helpt om verkeersknelpunten op te lossen, en het delen van kennis, zo blijkt uit interviews met een aantal zeer ervaren actieve otterbeschermers. Het is mooi om te weten dat er naast hen nog veel meer mensen zich hiervoor inzetten.

BIOLOGIE

Otters kunnen geweldig zwemmen, maar verplaatsen zich vaak te voet over land langs het water. Ze laten sporen achter en benutten de eigen routes of volgen elkaars markeringen. De dieren verschillen onder-

ling in hoeveel ze kunnen en durven en dus in hun kwetsbaarheid in het verkeer. Geranda Olsthoorn, otterbeschermster in Duitsland, wijst erop dat een 'moeder (moertje) met jongen' zich anders gedraagt dan de individuele lokale otter, die elke duiker en kruising in een gebied als zijn broekzak kent en overal kan opduiken. In haar terminologie is dit laatste type dier de 'lokale held'. Een moertje kent het gebied ook goed, maar kan met haar pups niet overal langs. Soms jaagt ze ver buiten het perfecte opgroeigebied voor haar jongen. Dan kan ze gedwongen worden de weg over te steken. Een relevante derde categorie is 'vers vreemd bloed': de gebiedsvreemde otter op zoek naar een eigen leefplek, die de duikers en kruisingen niet kent.

VEILIGE PASSAGE

Een oversteek is veilig als de otter zonder gevaar aan de andere kant van de weg kan

komen. Het moet er rustig zijn en het pad ernaartoe logisch. Een veilige doorgang onder een weg heeft aan twee kanten een droge oever. Otters kunnen door voldoende grote gaten, hopen en pijpen zwemmen en kruipen. Een 'lokale held' gaat probleemloos door een natte duiker zonder een droge looprichel, maar een moertje met jongen of een gebiedsvreemde otter niet. Een droge buis onder de weg kan dan ook een passende maatwerkoplossing zijn, mits goed ingepast.¹ Meer algemeen zijn er richtlijnen voor goede faunavoorzieningen.^{1,2}

VEEL VERKEERSSLACHTOFFERS

Er zijn echter, helaas, aantoonbaar onveilige passages en het aantal verkeersslachtoffers in Nederland neemt jaarlijks toe. De populatie groeit gestaag en elk jaar sterft meer dan een kwart van de populatie in het verkeer.⁴ In 2019-2020 vielen 150 slacht-

offers op een populatie van 450 individuen.⁴ Verkeersslachtoffers vallen op provinciale, rijks- en lokale wegen. Knelpunten zijn locaties waar weg en water elkaar kruisen, zonder een toegankelijke onderdoorgang. Een onderdoorgang is onbruikbaar voor otters als deze te smal of te klein is, frequent onder water staat of (tijdelijk) is geblokkeerd.⁵ Soms leidt het ontbreken van geleidende rasters van voldoende lengte (75 m) tot onveilige situaties.

Een veel voorkomend type knelpunt in Nederland wordt gevormd door wegen die een dam vormen tussen geschikte wateren en stuwen onder bruggen. Bij duikers of bruggen met een vrije doorgang verongelukken in ons land relatief maar weinig dieren. Snel wisselende waterstanden kunnen bij een aantal beeksystemen, zoals bijvoorbeeld de Reest bij Meppel, relevant zijn. Vooral bij hoge waterstanden worden de duikers voor otters minder toegankelijk.

LET OP DE DETAILS

Details zijn belangrijk en het is zinvol om ervaren mensen te consulteren over deze details bij het zoeken naar oplossingen. Er zijn diverse ervaringsdeskundigen bereid om expertise te delen, waaronder de geïnterviewden.

Alle geïnterviewden benadrukten het belang van maatwerk. Soms worden beoogde faunapassages niet gebruikt vanwege moeizame constructies en verkeerde ligging. Hoewel otters erg vindingrijk zijn en soms 'onmogelijke' constructies worden benut, worden er veel ook níet gebruikt volgens de zeer ervaren Freek Niewold. Een oversteek van een otter kan in sommige situaties gestuurd worden, bijvoorbeeld

door rasters beter te situeren of door een ruime, vrije plek te maken voor een onderdoorgang, met een tegel als plek om te sprainten. Bij een harde, steile oever helpt het om een looprichel met spraints in te richten die het dier geleidt. Ten slotte kan het helpen een structuur in het water te hebben die prooi aantrekt, zoals een kuil waar zich 's winters vis ophoudt.

DE PRAKTIJK EN UW INBRENG

Er zijn al veel verkeersknelpunten voor de otter doelmatig opgelost⁵ en dat succes moet benoemd worden. De voorbeelden variëren van kostbare, landschappelijk fraaie passages, tot eenvoudige, maar effectieve, maatwerkoplossingen. Waar dergelijke verbindingen goed zijn aangelegd, blijkt via monitoring dat er minder slachtoffers vallen.

De praktijk is echter, helaas, dat er nog veel knelpunten níet zijn opgelost en dat gebrek aan besef, energie, maar soms ook onwil of onkunde een oplossing in de weg staan. En er komen knelpunten bij door de toenemende verspreiding van de soort. Hier kunnen lokale enthousiastelingen met hun kennis het verschil maken bij de oplossing. De meeste contacten met de wettelijk verantwoordelijken bij provincies en wegbeheerders voor de otterknelpunten verlopen per provincie via een aantal van zulke enthousiastelingen, zoals Hans Blom, tot voor kort in Zuid-Holland, Melanie Pekel in Gelderland of eerdergenoemde Harry Bosma in Friesland. Veel van hen voelen zich betrokken vanuit CaLutra en/of een terreinbeherende organisatie, Stichting Natuurbelang de Onlanden, ARK Natuurontwikkeling, etc. Om iets met hen te bewerk-

LOKALE HELDEN

Niet alleen onder de otters zijn er 'lokale helden'. Er zijn veel mensen die verkeersknelpunten voor otters herkennen, een prioritering aanbrengen en samen met wegbeheerders en andere instanties goede oplossingen kiezen. Harry Bosma bijvoorbeeld is iemand die op een effectieve manier aandacht hiervoor vraagt in de provincie Friesland, met mooie filmpjes en volhardendheid. Een ander mooi voorbeeld is ARK Natuurontwikkeling die de mogelijkheid biedt om een vrije doorgang cadeau te geven.⁶ Bij de provincie Zuid-Holland is Hans Blom langsgaan met een opgezette otter om te pleiten voor faunapassages in de N228 naar de Krimpenerwaard. Een heel belangrijke ontwikkeling was het initiatief van Das & Boom en Stichting Otterstation Nederland om de Nederlandse overheden via de rechter te dwingen meer beschermingsmaatregelen voor de otter te nemen (het zogenoemde 'Otter-arrest' uit 2014).

Het grotere verband bij dit alles is de ontsnippering van Nederlandse natuur, waaraan wordt gewerkt door overheden, RWS en ProRail, samen met o.a. waterschappen en natuurorganisaties. Bij aanleg van nieuwe infrastructuur is het verbinden van natuurgebieden uitgangspunt. Tot 2018 is hiermee veel ervaring opgedaan in het Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO). Ervaring die breed beschikbaar wordt gesteld.⁷

◀ Een ander voorbeeld van een landschappelijk fraaie passage is deze Fly-over. Ook onderdeel van de Centrale As in Friesland. Foto Provincie Fryslân / Aerovisio luchtfotografie

- Een adequate voorziening met droge doorgang aan beide zijden en een geleidend raster.
Foto Altenburg & Wymenga

‘Als je alles tegelijk wilt, gebeurt er niets’

zegt Loek Kuiters van Wageningen Environmental Research (WENR). Mensen die willen helpen moeten weten waar de knelpunten zijn in hun regio, en welke prioriteit hebben. WENR heeft het overzicht over de plekken waar otters worden doodgereden.^{4,5,8,9} Loek kan desgewenst per provincie een actueel overzicht geven van notoire otterknelpunten voor regiocoördinatoren en andere vrijwilligers. Een dergelijk overzicht maakt onderdeel uit van de jaarlijkse rapportages die Loek en zijn collega's voor het Ministerie van LNV maken.⁴

- ▼ Eenvoudige droge buizen kunnen goed werken als ze goed zijn ingepast. Dit is een belopen otterbuis.
Foto Cindy de Jonge
- ▼ De otters zijn té vaak verkeersslachtoffer.
Foto Menno Kuiper

stellen is persoonlijk contact cruciaal; telefoon en e-mails zijn te vrijblijvend. Men moet ernaartoe, volhardend zijn, foto's laten zien. Of zoals Geranda dat schrijft: ‘Soms rustig, soms pisnijdig, soms met een schattige foto van een babyotter, soms met een foto van “ottergehakt”’

Vrijwilligers (u?) kunnen helpen bij het realiseren van oplossingen. Vaak hebben provincies beperkte databestanden met knelpunten, maar het helpt om nieuwe knelpunten aan te dragen,¹⁰ te prioriteren en draagvlak voor maatregelen te bewerkstelligen. Door tijdig te signaleren kunnen faunapassages meegenomen worden, bijvoorbeeld bij de aanleg van wegen of grootschalig onderhoud eraan waardoor kosten kunnen worden bespaard. Een stukje in de lokale krant werkt soms heel goed, of een excursie naar een aantoonbaar goed opgelost knelpunt (bijvoorbeeld op 26 mei, Wereld-Otterdag), tipt Geranda.

SLOTSOM

We willen veilige ecologische verbindingen voor otters. Voor de ‘lokale held’, maar ook voor de ‘moeder met jongen’ en het ‘vreemde verse bloed’. Ook andere dieren profiteren ervan. Soms hoeft een weg maar een halve dag dicht om een droge buis te plaatsen, of volstaat het om een paar ‘otterplanken’ aan te brengen tijdens een vrijwilligersdag. In andere gevallen is er wat meer werk nodig. Er is alle reden om dit te blijven vragen aan lokaal verantwoordelijke instanties. En hulp aan te bieden waar dat kan. Dank aan al die mensen die zich hier op zo'n manier al jaren belangeloos voor inzetten.

PASCALLE DEKKER en DAAN BOS zijn bestuurslid van CaLutra.

